Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

ETNOPEDAGOŠKI MOZAIK BOSNE I HERCEGOVINE

Adnan Tufekčić

Savremena pedagogija kao nauka prolazi svojevrsnu krizu kroz koju prolaze i druge humanističke nauke. Čovječanstvo se danas suočava sa mnogim problemima koji su direktno ili indirektno povezani sa odgojem i obrazovanjem. Pokušaji da se riješe ovi problemi i izazovi često se, posebno u tzv. tranzicijskim društvima, svode na neuspjele reforme formalnog odgojno–obrazovnog sistema. Ovaj neuspjeh doveo je do nastanka jedne nove naučne discipline. Etnopedagogija se javlja u drugoj polovini XX stoljeća kao rezultat nastojanja da se naučno istražuje narodna pedagogija i da se dobijeni rezultati primjenjuju u savremenom sistemu odgoja i obrazovanja. Kao relativno nova i savremena disciplina ona ima korijene i u antropologiji i u etnologiji. Pojam etnopedagogija kao naziv za jednu naučnu disciplinu prvi je upotrijebio G. N. Volkov (Геннадий Никандрович Волков) koji etnopedagogiju objašnjava kao historiju i teoriju narodnog odgoja, tj. kao nauku koja istražuje narodni odgoj, narodna pedagoška gledišta, svakodnevne odgojne prakse unutar porodice i zajednice.

Pedagoška kultura naroda u svakodnevnom životu prebiva u materijalnoj i duhovnoj sferi kulture koja je neposredno vezana sa fenomenom odgoja. Pedagoška kultura naroda tijesno je povezana sa svim sferama ljudskog života i ona ima sintetički karakter. Očuvanje i razvoj duhovne kulture nezamisliv je bez odgovarajućih i razvijenih pedagoških praksi. Središte je pedagoške kulture naroda uspješan odgoj djece. Razotkrivanjem suštine odgoja mogu se rasvijetliti jedinstveni aspekti pedagoške kulture različitih naroda, a na taj način i čovječanstva u cjelini. Svi narodi utjelovljuju primjerom izvorna kao i univerzalna postignuća koja su u vezi s odgojem svake osobe. Specifičnost pedagoške kulture je vidljiva u procesima odgajanja. Specifičnost pedagoške kulture ogleda se u tome što se u procesima odgajanja gdje ljudi ne samo da nakupljena duhovna bogatstva predaju s pokoljenja na pokoljenje, već i mijenjaju, usavršavaju, razvijaju i obogaćuju pedagoške prakse. Svaki odgoj ima za cilj integralno jedinstvo društvenog i ličnog koje kod svakog čovjeka razvija osjećanje pripadnosti društvu i daje društvenu notu djelovanju i ponašanju ličnosti.

Sve nas su odgajali i svi ćemo odgajati druge. Odgajanje uključuje ne samo ljude, nego također ljudsko i prirodno okruženje. Sve što čovjeka okružuje, na neki način, povezano je s ciljevima odgoja. Pedagoška znanja nalaze se u tijesnoj vezi sa životnom filozofijom, moralom i cjelokupnim znanjem naroda. U narodnoj pedagogiji svjedočimo procesu odgajanja radom i djelovanjem pri čemu su odgajatelji zanatlije, pjevači, pripovjedači, naime, oni ljudi koji imaju neke konkretne i praktične sposobnosti.

Suština i određenje narodnog odgoja kod svih naroda je odgajanje pokazano kroz kreposne primjere onoga što je dobro i primjere istinske ljubavi.

Kao sredstva odgoja u narodnoj pedagogiji koristili su se različiti oblici usmenog narodnog stvaralaštva kao što su: poslovice, zagonetke, pjesme, bajke i priče. Važna komponenta poslovice je pouka, objašnjenje. U poslovici je sadržan ogroman odgojni materijal. Kroz poslovicu se odražavaju pedagoške ideje koje se odnose na djetetovo rođenje i mjesto u životu. Poslovica nudi ciljeve, sredstva i metode odgoja; uključena je u poticanje, ohrabrivanje i kažnjavanje, pruža sadržaj obrazovanja, radnog i moralnog odgoja i pruža djetetu nasljedstvo proizašlo iz roditeljskih osobina i njihovih oblika ponašanja. U zagonetkama nalazimo kombinaciju utjecaja na djetetovo razumijevanje svijeta s ciljem ostvarivanja intelektualnog odgoja koji je u skladu sa svim ostalim aspektima formiranja ličnosti.

Uloga pjesme je, isto tako, ogromna. Glavni zadatak pjesme je razviti ljubav prema ljepoti, izgraditi estetske stavove i ukuse. Pedagoška vrijednost pjesme je u tome što u pjevanju dolazi do internaliziranja onoga što je lijepo i dobro. Zadatak i funkcija uspavanke je, prije svega, umiriti dijete i pomoći djetetu pri uspavljivanju. Tvorci uspavanke su majke i nene/bake, a svi koji njeguju djecu koriste ih kao odgojno dobro. U uspavanci je optimalan odnos između misli, djelovanja i raspoloženja. Uspavanka je veličanstveno dostignuće narodne pedagogije. Posebna se pažnja pridaje "odgajalicama" (pjesme koje imaju odgojnu poruku), "njihalicama" (pjesme koje se koriste uz ljuljanje djeteta pri uspavljivanju) i "pošalicama" (pjesme koje su smiješne ili imaju ironičan ton). Pjesma je jasan primjer veoma složenog sistema estetskog i etičkog odgoja u zajednici. Narodne bajke i priče su stoljećima bile važno sredstvo odgoja. Bajka, također, ima veliku odgojnu ulogu kao što ima i didaktičku vrijednost. Iako sve bajke sadrže različite didaktičke elemente, postoje i bajke koje su temeljito i u cjelosti posvećene nekim moralnim problemima.

U društvenoj povijesti svakog naroda primjenjivani su moralni, intelektualni, estetski i etički modusi odgoja. Hiljadugodišnje iskustvo narodne pedagogije iskristaliziralo je najbolja, najefektivnija sredstva i metode djelovanja na ličnost. U narodnoj pedagogiji jezik je značajan faktor odgoja. U skladu s tim mnogobrojni su i raznovrsni oblici usmenog djelovanja na osjećaje, spoznaje i ponašanje čovjeka: objašnjenja, savjetovanja, poruke, provjere, aluzije, pouke, odobrenja, osude, ukori, prijetnje, želje, zavjeti, zapovijedi, propovijedi. Rad u narodnoj pedagogiji zauzima centralno mjesto. Tradicionalni odgoj pridaje posebnu vrijednost radu kako „plaćenom" tako i besplatnom, nekoristoljubivom radu. Socijalni dodiri i kontakti između ljudi su dijelom determinisani osnovnim crtama narodne psihologije koje su se odnosile na ispoljavanje i pokazivanje emocija. Međusobni odnosi u društvenoj zajednici bili su temeljno determinisani porodičnom tradicijom koja je uvijek bila najsnažnija među seoskim porodicama. Narodna tradicija je svojevrsna veza među pokoljenjima, na njoj se temelji duhovno–moralni život naroda. Religija je u narodnom odgoju, također, jezgra ili srž svih faktora koji utječu na duhovnost ličnosti. Ni jedan faktor narodnog odgoja, ni jedno sredstvo ne postoje samostalno, udaljavajući se jedno od drugog. Na taj način je u narodnoj pedagogiji sve povezano i ona se odlikuje jedinstvenošću odgojnih utjecaja na ličnost.

Predmet su našeg istraživačkog nastojanja etnopedagoški problemi odrastanja i

odgajanja u tadicionalnoj bosansko-hercegovačkoj kulturi na primjeru jedne manje ruralne zajednice, koju čine skupina seoskih naselja (Zahirovići, Kurtići, Straža, Jasenica) na sjeverozapadnim padinama planine Majevice, u sjeveroistočnoj Bosni. Ova zajednica je multilateralna i čine je naselja sa muslimanskim (bošnjačkim), katoličkim (hrvatskim) i pravoslavnim (srpskim) stanovništvom. Prikupljanje i obrada relevantnih podataka koji se odnose na etnopedagoške probleme odrastanja i odgajanja u tradicionalnom bosanskohercegovačkom društvu na primjeru studije slučaja jedne multilateralne društvene zajednice, omogućila su uvid u najznačajnije procese formiranja osobnosti. Pri tome, istraživali smo povezanost različitih tipova odgojnih uticaja sa različitim periodima u procesu odrastanja (trudnoća, porođaj i prve godine života, djetinjstvo, mladost, brak i zrelost).

Imajući sve ovo u vidu, možemo reći da je u tradicijskoj ruralnoj bosansko-hercegovačkoj kulturi svakodnevni život utočište narodnih pedagoških djelovanja. Ova djelovanja izvirala su iz jedne konkretne zajednice i obuhvatala su cjelokupni životni ciklus od rođenja do smrti. U svakoj životnoj situaciji odgajanje je bilo očitovano u djelovanju na ostvarivanju skladnih veza između pojedinaca i zajednica. Sve faze i svi procesi odrastanja i odgajanja u tradicijskoj, ruralnoj kulturi u svojoj osnovi su imali akulturacijske momente, ali ne potpune akulturacijske procese jer se ovdje ne može govoriti o dodiru potpuno različitih kultura. Zapravo, mi možemo govoriti o susretu različitih pojedinih elemenata kulture, kao i dodiru različitih religijskih učenja koji su bili glavno izvorište specifičnih (posebnih) faktora koji su utjecali na procese odrastanja i odgajanja. To je bilo zbog toga što postoji preklapanje zajedničkih tradicionalnih kulturnih elemenata u različitim etničkim skupinama. Postoji "prostor" međusobnih "spajanja" i oblikovanja različitih elemenata tradicijske kulture i religijskih učenja. Ili, prema riječima jednog od kazivača koji je intervjuiran tokom istraživanja: I Bog je rek'o:*„Ako si dobar narodu, i meni si dobar, ako te voli narod, i ja te volim. Bog je najmilostiviji. Kol'ko je majka na svoje dijete milostivna, a Bog je opet sedamdeset put milostivniji na svoga roba bez razlike koje vjere. To je njegovo stvorenje… Nek je čo'j'k dobar koje vjere bio da bio.*"

Ovim istraživanjem su se prikupile, istražile i popularizirale geografski konkretne tradicijske pedagoške kulture u regiji koja je uključivala nekoliko sela u neposrednom okruženju. Proučavanje konkretnih tradicionalnih pedagoških kultura u Bosni i Hercegovini je važna zadaća za etnopedagogiju. Što istraživanja budu konkretnija i detaljnija, s obzirom na pojedine krajeve i regije naše zemlje, ona će predstavljati i veću vrijednost za razvoj etnopedagogije u znanstvenoj javnosti. Etnopedagoškim pristupom pedagoškoj kulturi prošlost ne traba biti idealizirana. Glavni cilj narodne pedagogije je duhovni rast ljudskog bića s najvećim i najtankoćutnijim etničkim vrijednostima.

Reference

Волков Г. Н. (1999): *Этнопедагогика*, Москва: Издательский центр „Академия".

Tufekčić, A. (2012): *Osnove etnopedagogije*, Sarajevo: Dobra knjiga i Centar za napredne studije.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.